

KENTLEŞME VE YEŞİL ALAN SORUNU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA İSTANBUL KENTİ BAKIRKÖY İLÇESİ ÖRNEĞİ

Yıldız Aksoy^{1*}, Nilgün Ergun²

¹Bahçeşehir Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Peyzaj Bölümü Öğretim Üyesi- Bahçeşehir Üniversitesi Peyzaj Planlama ve Tasarım Atölyesi Koordinatörü Çırağan Cad. No: 4 34349 Beşiktaş
²İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi Taşkışla Taksim

Özet

Bu araştırmada, kentleşme ve yeşil alan sorunu çerçevesinde, genel olarak İstanbul kentinde, özel olarak da Bakırköy ilçesinde çarpık ve düzensiz kentleşmenin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların, yeşil alan sorunu çerçevesinde bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmanın asıl amacı, kent ve yeşil bağlantısı içinde, yeşil alanların günümüz kent yaşamı açısından kazandığı önem ve anlamın belirlenmesidir. Yaşamı fiziksel ve psikolojik olarak daha rahat kılmak ve ihtiyaçlara daha uygun ortamlar oluşturmak için, kullanıcı ihtiyaçlarını önceden kestirmek ve açık mekanlardan oluşan çevreyi bu ihtiyaçlara göre şekillendirmek gereklidir. Bu sebeple İstanbul İli Bakırköy ilçesinde halkın yeşil alan kullanımı ve yeşil alan gereksinimi üzerine anket çalışması yapılmıştır. Kullanıcı ihtiyaçlarına göre mevcut yeşil alanların iyileştirilmesine yönelik bir alan çalışmasının yapılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, kentleşme, Bakırköy, yeşil alan

A RESEARCH ON URBANIZATION AND GREEN AREA PROBLEM, ISTANBUL CITY'S BAKIRKOY DISTRICT AS A SAMPLE

Abstract

In this research, the negative results formed as a result of awkward and irregular urban development generally in Istanbul specially in Bakırköy, have been evaluated in the frame of green area problem. The main aim of research is defining of green areas' importance and meaning in point of nowadays' life in relation of city and green. For ensuring physical and psychological comfort and forming suitable places, it has to be foreseeing user demands and forming environment that consisted open space. Because of that in Bakırköy District, public green area use and green area needs questionnaire was made, it is aimed to ameliorate available green areas by user needs.

Key Words: İstanbul, urbanization, Bakırköy, green area

* E-posta: yaksoy@bahcesehir.edu.tr

1. Giriş

1.1. Araştırmanın amacı

Göç ve endüstrileşme ile nüfus hızlı bir şekilde artmakta ve hızlı nüfus artışı çok sayıda sosyo ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Büyük kentlerde nüfusun hızla artmasına paralel olarak da kent içindeki açık ve yeşil alanlar gittikçe azalmaktadır. Hızlı nüfus artışı kent insanının doğadan ve doğal verilerden uzak kalması bir başka deyimle taş yığınları arasında yaşaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırmada, kentleşme ve yeşil alan ilişkisi çerçevesinde, çarpık ve düzensiz kentleşmenin yol açtığı açık ve yeşil alanların yok edilmesinin, kent yaşamı açısından ortaya çıkardığı sonuçlar üstünde durulmuştur. Bu ana sorun çerçevesinde, araştırmada ele alınan belli başlı sorunlar şöyle sıralanabilir:

- Kentleşmeye yol açan ekonomik ve sosyal nedenlerin belirlenmesi,
- Çarpık ve düzensiz kentleşmeye yol açan nedenler ile bu sürecin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların, yeşil alanlar açısından değerlendirilmesi,
- Ülkemizde, 1950'lerde başlayıp, günümüzde en yükseğe çıkan, dışa bağımlı bir ekonomik yapı içinde, düzensiz ve çarpık kentleşme açısından İstanbul kentinin yeri ve öneminin belirlenmesi [1].

Çarpık kentleşmenin yol açtığı, aşırı nüfus, yaygın gecekondulaşma, sağlıksız ve ruhsatsız yapılaşma, tıkanan trafik, kesintili ulaşım ve haberleşmeyi içermesi açısından, İstanbul kentinin bir benzeri olarak Bakırköy ilçesinin alınması. Ele alınan bu sorunlar çerçevesinden asıl ilgi odağı açık ve yeşil alanların korunması, geliştirilip büyütülmesi yoluyla, kendisi ve çevresiyle uyumlu, çevre ve yeşil bilinciyle donatılmış ve sorumluluk bilinci ve dayanışmaya sahip bireylerden oluşan, güzel ve sağlıklı bir çevrenin, düzenli, planlı ve denetlenebilen bir kent yaşamının oluşturulmasıdır.

1.2. Materyal ve yöntem

Araştırmanın materyalini İstanbul kenti ve Bakırköy İlçesi yeşil alanları oluşturmaktadır. Araştırma iki aşamada yapılmıştır. Araştırmanın birinci aşamasında mevcut aktif ve pasif yeşil alanlar ile ilgili bir envanter oluşturulmuştur. İkinci aşamada Bakırköy ilçesinin, üç farklı mahallesinde bireyin çevreyle ilişkisini, yeşil alanla ilişkisini ortaya koymak için anket çalışması yapılmıştır. Anketlerde örneklem seçimi kota yöntemi ile belirlenmiştir.

Eski ve planlı bir yerleşme alanı olarak Bakırköy merkezde Zuhuratbaba mahallesi, bir gecekondu alanı olarak Bakırköy'ün doğu yönünde bulunan Osmaniye mahallesi, yeni bir yerleşim alanı olarak, insan ile doğa uyumunu dikkate alan planlı ve çağdaş bir kent yaşamına cevap veren Ataköy 7-8. kısım ele alınmıştır.

Anket üç bölümden oluşmuş birinci bölümde bireyi tanımaya, ikinci bölümde bu bireylerin çevreyle olan ilişkisini anlamaya, üçüncü bölümde ise bu bireylerin yeşil alanla ilişkisini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Bakırköy'ün üç farklı mahallesinde 2007 yılının Temmuz ayında hane reisleri ile yüz yüze görüşülerek 300 adet anket soruşturması yapılmıştır. Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde istatistiksel analiz programı olarak SPSS programı kullanılmıştır.

2. Araştırma Alanının Tanıtılması

Geçmişin şirin sayfiye merkezlerinden biri olan Bakırköy, kendi halinde insanları, güzel taş işçilikleriyle, rum evleri ve ahşap iki üç katlı konutlarıyla ve yeşil rengiyle İstanbul'un en güzel ilçesiydi. Şimdi ise Bakırköy İstanbul'un en kalabalık ilçesidir. Yeşil renginin yerini her yerde beton yığınları kaplamıştır.

Araştırma alanı olarak Bakırköy'ün seçilmesinin temel nedeni aşırı nüfus artışı, yetersiz istihdam olanakları, gelir düzeyindeki farklılıkları, tıkanan trafiği, hava kirliliği, çöp sorunu, yaygın gecekondulaşmasıyla Bakırköy'ün İstanbul'la bir benzerlik oluşmasıdır. Kısaca söylersek, araştırma alanı olarak İstanbul kenti ile bu kentin en kalabalık ilçesi olan Bakırköy'ün dikkate alınmasında olsun, sorunların oluşturulmasının biçimlendirilmesinde olsun, sorulara verilen cevapların değerlendirilmesinde olsun, dikkate alınan ana sorun, kent yeşil alan bağlantısı içinde, yeşil alanların günümüz kent yaşamı açısından kazandığı önem ve anlamın belirlenmesidir.

2.1. Bakırköy'ün İstanbul içindeki yeri ve konumu

İstanbul ili Bakırköy ilçesi sınırları içine giren araştırma alanının Dogusunda Zeytinburnu, Batısında Küçükçekmece, Kuzeyinde Güngören ve Bahçelievler İlçeleri, Güneyinde Marmara denizi bulunmaktadır. Araştırma alanı içerisinde Sirkeci – Halkalı banliyö tren yolu ve E-5 karayolu geçer [2]. Bakırköy ilçesine E-5 ile kolayca ulaşılacağı gibi Sirkeci – Halkalı banliyö tren yolu, Sirkeci – Bakırköy sahil yolu ve deniz otobüsleri seferleriyle, Metro ve Metrobüs ile kolayca ulaşılabilir.

2.2. Bakırköy'ün kentleşme süreci

İstanbul'da konut sorununun tüm boyutlarıyla en şiddetli biçimde yaşandığı ilçelerden biri Bakırköy'dür. Sanayileşme ve kentleşme sürecinin 1950'lerle birlikte hızlanması, gerçek anlamda bir nüfus patlamasının yaşanması ve bu sürecin günümüze değin hızını koruması, Bakırköy'de büyük bir konut sorunu yaratmıştır. Bakırköy ilçesinde gözlenen aşırı nüfus yığılması, yetersiz istihdam olanakları ve bu koşulların doğal bir sonucu olan gelir düşüklüğü, konut açığına ve ruhsatsız yapılaşma olayına neden olmuştur [3]. Göçle gelen nüfus sanayi alanlarının komşuluğunda Zeytinburnu, Bakırköy ile Ankara Asfaltı arasında ilk gecekonduları oluşturmuştur [3]. 1950'lerle birlikte yoğun bir göçle Bakırköy gerçek anlamda bir nüfus patlamasına tanık olmuştur. 1955 yılından itibaren Bakırköy hızlı bir kentleşme yaşamış ve dolayısıyla hızlı nüfus artışları sonucunda büyük alt yapı ve kentleşme sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

1957'de de 60 bin nüfusuyla ayrı bir ilçe haline gelmiştir. Bakırköy ilçe merkezi odak noktası alınacak olursa, kentin gelişmesi, doğu, özellikle batı ve kuzey yönünde olmuş, asıl büyüme ise kuzeydeki kesimlerde gözlenmiştir [4]. 1950-1960 yılları arasında İstanbul nüfus artış oranı %61 olmuştur. Aynı yıllar arasında bu oran Bakırköy'de %141 şeklinde gerçekleşmiştir [5].

Bakırköy, çarpık ve sağlıklı bir kentleşmenin yanı sıra düzenli, planlı bir kentleşme süreci de yaşamıştır. 1950-60 döneminde kentsel alanlar merkezden 30 km.yarıçaplı bir alan içinde uzanmaktadır [3]. Aynı dönem içinde, Baruthane arazisi üstünde, Emlak Kredi Bankası'nca Türkiye'nin ilk toplu konut yerleşmelerinden biri olan 60-70 bin kişilik Ataköy kurulmuştur. Ataköy yerleşmesi kıyıda plaj ve turistik tesislerle tamamlanmış, Atatürk Havalimanı genişletilmiştir [4].

1960-1970 yılları arasında İstanbul nüfus artış oranı %60 olmuştur. Aynı yıllar arasında bu oran, Bakırköy'de %233 şeklinde gerçekleşmiştir [5]. Nüfustaki hızlı artış sonucu, Güngören, Kocasinan, Sefaköy gibi, 1950'lerde kırsal nitelik taşıyan yerleşmeler, hızla hisseli tapulu gecekondu alanlarına dönüşmüştür. 1970 yılında İstanbul nüfusu 3.019.032 kişidir. Bu nüfusun %11'i Bakırköy'de oturmaktadır. 1970-1980 yılları arasında İstanbul nüfus artış oranı %57 olmuştur. Aynı yıllar arasında bu oran Bakırköy'de %158 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu dönem içindeki kontrolsüz kentsel gelişmenin temel nedenlerinden birisi Boğaz köprüsünün yapılmasıdır. Bölgede ulaşılabilirliğin son derece kolay olması, kentsel gelişmeyi, İstanbul kentinin kuzey kısımlarına kaydırmıştır [5]. Bakırköy'deki yüksek nüfus artışı bu şekilde açıklanabilir.

1980 yılında İstanbul nüfusu 4.741.890 kişidir. Bu nüfusun %19'u Bakırköy'de, oturmaktadır. 1990 yılında ise İstanbul nüfusu 7.309.190 kişidir. Bu nüfusun %18'i Bakırköy'de oturmaktadır. 1990 sonrası kontrolsüz kentsel gelişme Bakırköy ilçesine doğrudan kaymıştır. Bu spekülatif gelişme yapılan 2. Boğaz Köprüsü ile daha da hızlanmıştır.

1989 ve 1992 yerel seçimleri ile Bakırköy ilçesi önce Küçükçekmece daha sonra Bahçelievler, Bağcılar ve Güngören ilçelerinin ayrılması ile hem nüfus, hem de alan olarak küçülmüştür [4]. Bakırköy şu andaki mevcut sınırları içinde İstanbul'un en seçkin ilçelerinden biridir.

Ne varki, hızlı kentleşme olayına rağmen, Bakırköy, aynı zamanda eskiyi ve yeniyi iç içe barındıran bir ilçedir. Bakırköy konut tipleri bakımından büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Yeşilköy, Yeşilyurt ve Florya'da bahçe içinde kagir, taş yada tuğladan 1-2 katlı köşk, villa ve yalılar, Bakırköy merkezde bitişik ya da ayrık, 1-2 katlı genellikle altında dükkan bulunan taşevler, Ataköy'de 1-8 katlı, bahçeli toplu konutlar, Bakırköy'ün değişik semtlerinde tek arsa üzerinde çok mülkiyetten oluşan, kat mülkiyeti kanunu ile oluşumu hızlanan, "Yapsat" usulüyle yapılan 4-20 katlı ve her türlü stil ve biçimde betonarme apartmanlar Bakırköy'de en sık rastlanan konut tiplerini oluşturmaktadır [4].

2.3. Kentleşmenin yeşil alanlara etkisi

Kentleşme, bir bakıma kentin merkezinden dışa doğru büyümesi, merkezde de mevcut dokunun yenilenmesi ve çağdaş gereksinimlere uygun bir şekilde yeniden biçimlendirilmesi demektir. Çarpık kentleşme ise, bu sürecin plansız, programsız ve projersiz bir şekilde, gelişigüzel, düzensiz, hızlı ve kontrolsüz bir biçimde oluşması demektir. Her türlü estetik kaygıdan uzak, insan ve çevre uyumunu dikkate almayan altyapı, su, yol, kanalizasyon sorunlarını çözmeyen, kentleşmenin çarpık ve düzensiz oluşumu, iyi, güzel ve anlamlı bir yaşamı olanaklı kılmamaktadır. Çarpık kentleşme, ulaşım ve haberleşmede kargaşaya, gürültüye ve tıkanıklığa yol açtığı gibi, sağlık, eğitim ve kültürel hizmetlerin yaygın bir biçimde, merkezi olarak ve rasyonel bir biçimde örgütlenip yerine getirilmesini de olanaksız kılmaktadır. Sonunda, insanlar maddi açıdan yoksunlaşıp, manevi açıdan da çöküntü içine girerlerken, kentin kendisi de, bir taş ve beton yığını olup çıkmaktadır [6].

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle gelişmekte olan yada az gelişmiş ülkelerin hepsinde ekonomik ve sosyal kalkınmaya paralel bir biçimde, düzensiz ve çarpık bir kentleşmenin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu düzensiz ve çarpık kentleşmenin ortaya çıkardığı en önemli sorun ise, gecekondulaşmayla birlikte oluşan, yeşil alanların ortadan kaldırılması sorunudur.

Çarpık kentleşmeye yol açan nedenlerin en önemlilerinden biri kırsal kesimden kentlere yapılan aşırı göç olayıdır. Örneğin Türkiye'de yıllık nüfus artışıyla, yıllık göç yüzdelerini topladığımız zaman, bu rakam büyük kentlerimizde %6'ya çıkmaktadır. Hızlı nüfus artışı, ya da aşırı göç, kent içinde üretim ve tüketim dengesini bozduğu gibi, açık ve yeşil alanları hızla yok edip, bunların konutlara, işyerlerine yada sanayii birimlerine dönüştürülmesine neden olmaktadır. Varolan ulaşım ve haberleşme sistemine olduğundan fazla yük yükleyerek, bir yandan gecekondulaşmayı hızlandırıp öte yandan, trafiğin, gürültünün ve hava kirliliğinin artmasına da yol açmaktadır [6].

Çarpık ve düzensiz kentleşmenin doğa üstündeki olumsuz etkisi, havanın kirlenmesi, suyun zehirlenmesi ve toprağın tahrip olması şeklinde gösterilirken, toprağın tahrip olması da, kendisini en etkin biçimde, yeşil alanların ortadan kaldırılması biçiminde ortaya koyar. Aslında, bir kentin havasının, suyunun temiz olması, orada varolan yeşil alanın oranına göre değiştiğine göre, tüm bu süreçler, birbirlerini karşılıklı olarak etkileyecek kadar içiçe geçmiştir.

Çarpık ve düzensiz kentleşmenin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları şöyle sıralayabiliriz: Plansız, programsız ve projersiz bir biçimde, eski açık ve yeşil alanları, yani ormanları, bağ ve bahçeleri, tarlaları, çayırları ve meraları parselleyip satarak yerleşim alanlarına dönüştürmek. Kentin yakın çevresinin işyerleri ve konutlar şeklinde yerleşim alanına dönüştürülmesi, sadece yeşil alanların ortadan kaldırılmasına yol açmaz, aynı zamanda, kentsel büyüme ve gelişmeyi, düzensiz ve çarpık bir biçimde hızlandırır. Böylece, çocuklar oyun yerlerinden, büyükler dinlenme, gezme ve eğlenme yerlerinden, yaşlılar ise dinlenme yerlerinden yoksun bırakılmış olunur [7].

Bu süreci hızlandıran bir başka etmen, bu dönüşüme öncülük eden insanların yeşil alan bilincinden yoksun olmaları. Başka bir deyişle ister ekonomik ve sosyal koşulların getirdiği baskılardan olsun, isterse dolaysız bir biçimde ortaya çıkan, çevreye ve yeşil alana olan duyarsızlıktan olsun, çarpık kentleşme, gecekondulaşma ve yeşil alanların ortadan kaldırılmasını etkileyen bir etmende, yeşil bilincin insanlarda eksik olmasıdır. Çevre bilinci ya da yeşil alan bilincindeki bu eksiklik, kendisini iki biçimde ortaya koymaktadır. Birincisi, çarpık kentleşmenin ortaya çıkardığı, olumsuz nitelikli ekonomik ve sosyal koşulların baskısında kalan insanların, daha önce kendilerinde var olan bu bilinci yitirmeleri, çevrelerine ve yeşile duyarsız kalmalarıdır. İkincisi, kırsal kesimde yeşil alan içinden çıkıp gelen insanların, daha yüksek ücret, daha iyi ekonomik ve sosyal koşullar oluşturma adı altında, yeşil alana duyarsız kalmaları. Bu ikinci durum, kısa bir süre önce, yeşillikler içinden çıkıp gelmiş insanların, yeşilin anlamını ve önemini pek kavrayamamış olmalarından gelir. Bu bir bakıma, denizin içinde olupda denizi bilmeyen balıklar gibidir. Bu tip insanların yanısıra, bir de kendi evindeki çiçeğe aşırı duyarlı olup, parka gelirken oradaki çiçekleri sorumsuz bir şekilde koparabilen, kendi bahçesine fidan dikerken, ormana geldiği zaman, ağaçları kesip, yakıp yok edebilecek kadar bencil olan insan tiplerini de eklemek gerekir. Bu tür insanlar, sadece kendi görüş alanını daraltıyor diye, penceresinin biraz ilerisinde duran yüz yıllık bir çınarı kesebilmekte, yada kendi balkonuna uzandığı için, nesli tükenmiş olan bir ağacı, dallarından, yapraklarından kesip atabilmektedir. Bu son durumda sorun, basit bir biçimde yeşil alana duyarsızlık olmaktan çıkmış, psikolojik ve sosyal boyutları olan, derin bir ruhsal ve kişisel bozukluk şekline dönüşmektedir [8].

Yeşil alanların yok olmasına yol açan bir başka etmende, işyerlerinin ticaret ve sanayii merkezlerinin, yerleşim birimlerinin ve konutların gelişi-güzel, düzensiz ve raslantısal bir biçimde belirlenmesidir. Bu durumda, sanayii ve ticaret merkezleri belli yerlerde yoğunlaşırken, bu kentte ulaşım, haberleşme, sağlık ve eğitim hizmetlerinin düzenli,

dengeli ve adil bir biçimde dağıtımını önlediği gibi, yoğunlaşmanın yüksek olduğu yerlerde yeşil alan ve açık alan kaybına da yol açabilmektedir [9].

Kentlerde yaşayan halk, gerek yaşam biçimi, gerekse çevre ve yeşil alan bilinci açısından, yukarıda dile getirilen sorunlara duyarlı bir biçimde yetişmektedirler. Yeşil alan bilincinin yanı sıra, düzenli ve planlı kent bilincini veren eğitim kurumlarının olmaması, yada eğitimin içeriğinin bu doğrultuda değiştirilip yeniden planlanması sağlanamadığından kentte yaşayan insanların bu konudaki duyarsızlıkları ve bilinçsizlikleri hergün biraz daha artmaktadır. Kent halkı, Pazar ve tatil günlerinde yeşil alanlara gidip, orada dinlenme ve piknik yapmayı, yeşilden yararlanma ve onu korumak olarak anlamaktadırlar. Yeşilden estetiksel bir haz duyma, doğal bir varlık olarak kendilerini yeşil alanların uzantısı olarak görme, giderek, tüm canlılarla birlikte insanlarda kendilerini doğanın bir parçası olarak algılama yeteneklerini yitirmelerine neden olmaktadır. Havanın temiz, suyun sağlıklı ve toprakların yeşil olmasının, sadece sağlıklı bir yaşamın değil, aynı zamanda, bir haz ve coşkununda kaynağı olduğu unutulmamalıdır [8].

Yeşil ve açık alanlara duyulan gereksinim, yeşil bilincine sahip olmadan, gerçek anlamda tam ve etkin bir biçimde giderilemez. Oysa, çarpık ve düzensiz kentleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal koşullar, buralarda yaşayan insanların yeşile olan bilinçlerini ve duyarlılıklarını etkisiz kılar. Bu bilincin gelişmesi için gerekli koşulları hazırlama ödevini üstlenmiş olan merkezi hükümetler ve yerel yönetimler, bu bilincin sağlanmasında birinci derece sorumlu olmaktadır.

Bunun yanında, eğitim kurumlarında yer alan görevliler ile, basın yayın kuruluşları da, yeşil bilincin geliştirilmesinde, dolayısıyla yeşile ve çevreye olan estetiksel duyarlılığın yükseltilmesinde sorumludurlar [6].

Estetiksel bilincin gelişimi ile, yeşile olan duyarlılık birlikte ve birarada oluşmaktadır. Bu bilinç ve duyarlılığın, gücü ve önemi gözden uzak tutulmaktadır. Daha önce kentte yerleşmiş olan kesimler, ekonomik ve sosyal koşulların getirdiği baskının etkisinde kalarak, kent içindeki yeşil alanları yok edip, buraları betonarme binalar, gökdelenler, işyerleri ve konutlara dönüştürerek, kendisinde varolan estetik bilinci ve yeşile olan duyarlılığı yok etmektedir. Bundan başka daha önce kırsal kesimde, bol olan yeşil alanlar içinden çıkıp gelmiş, daha iyi yaşam koşulları, daha iyi ücret elde etmek için kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlardan biri olan yeşil alanların yok edilmesine karşı duyarsız ve kapalı olmaktadır [6].

Çarpık kentleşmenin yaygın olduğu ülkemizde, Türkiye'nin en eski ve en büyük kenti olan İstanbul'da, eski yeşil alanların önemli bir kısmı yok edilirken, yukarıda dile getirilen iki etmenin belirleyici bir etkisi olmuştur. Eski kent halkı, yeşil alanların yok olmasına yeterli bir tepki göstermezken, kırsal kesimden gelenlerde, hem yeşil bilincinin yeterli gelişmemiş olmasından, hem de daha iyi ekonomik ve sosyal koşullara sahip olma kaygısından dolayı, bu sürece tümüyle kapalı kalmaktadır. Ekonomik zorluklardan dolayı, yerini ve yurdunu terketmiş bu insanlar, geldikleri yerlerde bol bol bulunan yeşile gereksinim duymamakta. Onlar için önemli olan başını sokacak bir ev, çalışabileceği bir işyeri ve geçimini sağlamasını olanaklı kılacak bir ücret olmaktadır [10]. Bunlar olmaksızın, havanın ve suyun temiz ve toprakların yeşil olmasının onlar için hiçbir anlamı bulunmamaktadır. Bu kesimler, sözkonusu gereksinimlerini kısmen gidermeye başladıktan sonra, temiz hava ve suyun, özellikle yeşil alanlara olan gereksinimin onların yaşantılarındaki yerlerini anlamaları söz konusu olabilecektir [10].

2.4. Bakırköy'ün mevcut yeşil alan durumunun irdelenmesi

Bakırköy ilçesinde mevcut aktif yeşil alanların (çocuk oyun alanı, park alanı ve spor alanı) 1975 ila 2007 yılları arasındaki durumu irdelenmiş ve tablo 1 oluşturulmuştur. Bakırköy ilçesinde mevcut çocuk oyun alanlarının durumu (0,2 m²/kişi) İmar ve İskan Bakanlığı'nın komşuluk ünitesi düzeyinde önermiş olduğu 1,5 m²/kişilik çocuk oyun alanı normunun çok altına düşmektedir. Bu duruma göre 1,3 m² çocuk oyun alanı açığı ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç da Bakırköy ilçesinde 279.267 m²'lik çocuk oyun alanı açığını ortaya koymaktadır.

Bakırköy ilçesinde 2007 yılında kişi başına 4,5 m² park alanı düşmektedir. Bu sonuç İmar ve İskan Bakanlığı'nın önerdiği norm değerinin üzerinde kişi başına düşen park alanı olduğunu ve norm açığı olmadığını göstermektedir. Bakırköy İmar ve İskan Bakanlığı'nın önerdiği 3 m²/kişilik spor alanı normuna henüz ulaşamadığı için 2,1 m²/kişi gibi bir norm açığı ortaya çıkmaktadır. Bu sonuca göre Bakırköy ilçesinde 451124 m²'lik spor alanına gereksinim vardır.

Tablo 1'deki değerler 32 yıllık süre içerisinde Bakırköy ilçesinde kişi başına düşen çocuk oyun alanı, park ve spor alanı oranının arttığını göstermektedir.

Tablo 1. Bakırköy İlçesi'nin Yıllar İtibarıyla Aktif Yeşil Alan Durumu [11, 12]

YILLAR	NUFUS	Çocuk Oyun Alanları				Park Alanları			Spor Alanları		
		Toplam Alan (m ²)	Adet	m ² /çocuk	m ² /kişi	Toplam Alan (m ²)	Adet	m ² /kişi	Toplam Alan (m ²)	Adet	m ² /kişi
1975	*200942	23480	16	0,6	0,1	26200	2	0,1	147700	3	0,7
1980	*234226	29280	21	0,6	0,1	39500	4	0,2	161985	9	0,7
1985	*1236204	37250	23	0,1	0,03	54130	13	0,04	161985	9	0,1
1990	*301673	43750	24	0,7	0,1	307740	30	1	191235	11	0,6
1995	*288725	32345	17	0,5	0,1	710630	60	2,5	169465	5	0,6
2004	**208000	33075	18	0,7	0,1	972255	67	4,7	171465	6	0,8
2007	***214821	33575	19	0,8	0,2	975005	69	4,5	171465	6	0,8

*Genel Nüfus Sayımının Kesin Sonuçları (D.İ.E)

**22 Ekim 2000 Genel Nüfus Sayımının Sonuçları

***2007 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayım Sonuçları (TÜİK)

Tablo 2. Bakırköy İlçesi'nin Yıllar İtibarıyla Nüfus – Yeşil Alan Durumu [11, 12]

YILLAR	NUFUS (Belediye Sınırları İçerisi)	AKTİF YEŞİL ALANLAR Çocuk Oyun Alanları, Park alanları, Spor Alanları, Kamuya Açık Orman Alanları		PASİF YEŞİL ALANLAR Ağaçlandırılmış Alanlar, Çayır, Fidanlık ve Ormanlar, Görsel Yeşil Alanlar, Refüj ve Meydanlar, Mezarlıklar		TOPLAM YEŞİL ALAN	
		Toplam Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)	Toplam Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)	Toplam Alan (m ²)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)
1975	*200942	825380	4,1	1852520	9,2	2677900	13,3
1980	*234226	858765	3,7	1893020	8,1	2751785	11,7
1985	*1236204	881365	0,7	1893020	1,5	2774385	2,2
1990	*301673	1170725	3,9	2013000	6,7	3183725	10,6
1995	*288725	1540430	5,3	2415880	8,4	3956310	13,7
2004	**208000	1804795	8,7	4330005	20,1	6134800	29,5
2007	***214821	1818045	8,5	4547005	8,4	6365050	29,6

*Genel Nüfus Sayımının Kesin Sonuçları (D.İ.E)

**22 Ekim 2000 Genel Nüfus Sayımının Sonuçları

***2007 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayım Sonuçları (TÜİK)

Bakırköy ilçesinde mevcut aktif ve pasif yeşil alanların yıllar itibarıyla nüfus -yeşil alan durumu arasındaki ilişki irdelenerek tablo 2 oluşturulmuştur. Tablo 2'den görüleceği üzere 1975 yılında kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 4,1 m² iken 2004 yılında 8,7 m² ve 2007 yılında ise 8,5 m² olmuştur. Pasif yeşil alan miktarı ise 1975 yılında 9,2 m² iken 2004 yılında 20,1 m² ve 2007 yılında ise 21,1 m² olmuştur. Bu değerler de 32 yıllık süre içerisinde Bakırköy ilçesinde kişi başına düşen toplam yeşil alan oranının arttığını göstermektedir. Bir kişiye 10 m² aktif kullanılan yeşil alan normundan; Bakırköy ilçesinde 2007 yılında 2148210 m² aktif kullanılan yeşil alanın olması gerekirken; gerçekte 1818045 m² aktif kullanılan yeşil alan vardır. Bu değerde yapılması gereken alanın %84'ünü oluşturmaktadır.

3. İstanbul'da Kentleşme ve Yeşil Alan Sorunu

Modern Türkiye'nin kurulması, ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlanmasıyla birlikte, Türk toplumu içinde, eskiye oranla çok güçlü, hızlı ve kısmen de düzensiz olan bir ticari ve sanayii gelişmesi gözlenmiştir. Bu ticari ve sanayi gelişmesine paralel bir biçimde eski kentler yeni bir çehre kazanmaya başlarken, bu eski kentlere bir dizi yeni kent eklenmiştir. Dışa bağımlı, bu nedenle düzensiz, eşitsiz ve dengesiz özellikler gösteren ekonomik güçlenmeye paralel bir biçimde, düzensiz ve çarpık kentleşmede gözlenmiştir. İstanbul, bu düzensiz ve çarpık kentleşmenin belli başlı özelliklerini kendisinde gösteren en önemli örnek olarak karşımıza çıkmaktadır [6].

Tablo 3. İstanbul Kentinin Yıllar İtibarıyla Nüfus - Yeşil Alan Durumu [11,12]

YILLAR	NUFUS	AKTİF YEŞİL ALANLAR Çocuk Oyun Alanları, Park alanları, Spor Alanları, Kamuya Açık Kuru, Orman, Çayır ve Mesire alanları		PASİF YEŞİL ALANLAR Ağaçlandırılmış Alanlar, Çayır,Fidanlık ve Ormanlar, Görsel Yeşil Alanlar, Refüj ve Meydanlar, Koru Alanları, Koruya Katılacak Alanlar, Mezarlıklar		TOPLAM YEŞİL ALAN	
		Toplam Alan (Ha)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)	Toplam Alan (Ha)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)	Toplam Alan (Ha)	Kişi Başına Düşen Alan (m ²)
1975	*2534193	563	2.3	1142	4.5	1705	6.8
1980	*2754476	610	2.2	1177	4.3	1788	6.5
1985	*6240989	698	1.1	1870	2.9	2568	4.1
1990	**6629431	838	1.3	2090	3.2	2928	4.5
1995	*7716716	1165	1.5	2449	3.2	3614	4.7
2004	**10,041,831	1967	2	3484	3.1	5451	5.5
2007	***12573836	2967	2,4	4984	4	7951	6,3

*Genel Nüfus Sayımının Kesin Sonuçları (D.İ.E)

**22 Ekim 2000 Genel Nüfus Sayımının Geçici Sonuçları

***2007 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayım Sonuçları (TÜİK)

Ticari, ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklarıyla, kırsal kesim üstünde en büyük çekici ve çözücü etkiye sahip olan İstanbul, diğer kentlere oranla, kırsal kesimden en büyük göçe sahne olmuştur. Bu süreç, özellikle 1950 yıllarından sonra, denetimsiz ve kontrolsüz bir kent göçü şeklinde oluşmuş ve bu göç, özellikle son 10-15 yıllar arasında, denetlenemez bir boyuta ve büyüklüğe yükselmiştir [6]. Bu hızlı, çarpık ve düzensiz genişleme, büyüme, kendi içinde bir dizi sorunu doğuracağı da açıktır. Gecekondulaşma, İstanbul kentinin günümüzde ortaya çıkardığı bir dizi sorunlardan sadece birisini oluşturmaktadır. Bugün İstanbul, sadece kent içindeki yeşil alanları değil, yakın ve uzak çevresinde yer alan yeşil alanları da yitirmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Tekirdağ'dan İstanbul'a dek, varolan yeşil alanlar ve sahil kıyıları, yazlık, denizlik yada sayfiye evleri şeklinde yerleşim alanlarına ayrılarak, altyapısız, ulaşımsız ve plansız bir biçimde inşaata açılmıştır. Bu düzensiz, çarpık ve plansız alanların akımı, denizlerin kirlenmesine, kıyıların kapanmasına, yeşil alanların yok olmasına ve giderek havanın, suyun ve toprağın kirlenmesine, zehirlenmesine ve tahrip olmasına yol açmıştır. Aynı süreç İstanbul ile İzmit arasındaki kıyılarda ve yeşil alanlarda da kendisini göstermektedir. Hem kırsal kesimden gelen aşırı göç hareketinin, hemde kentli nüfusunun kendiliğinden artışı, kentin yapısı üstünde iki türden olumsuz etkide bulunmuştur: Birincisi, şehir içinde

yer alan, yaygın bir biçimde varolan bahçeli evlerin birer birer yıkılıp, bunların yerine, çocuk bahçelerini içermeyen, oyun alanlarını ve parkları dışta bırakan, caddelerin ve sokakların son derece dar olduğu, yeni yerleşim birimlerine dönüştürülmüşlerdir. Böylece, bahçe şeklinde varlığını koruyan yeşil alanlarda yok edilmiştir. İkincisi, aşırı nüfus artışının getirdiği baskıdan dolayı, yani yeni yerleşim alanlarına, konutlara ve işyerlerine olan gereksinim, kentin yakın ve uzak çevresinde düzensiz, hızlı ve çarpık bir yapılaşmaya neden olmuştur. Böylece, kent içinde olduğu gibi, kentin dışında da, yaygın bir gecekondulaşmaya paralel bir biçimde, varolan eski yeşil alanların, yani ormanların, bahçelerin, bağların, ovaların, yaylaların yok edilmesine yol açmıştır [4].

İstanbul ili yeşil alan durumu yaklaşık 32 yıllık bir perspektifte Tablo 3’de gösterilmiştir. Tablo 3’den görüleceği üzere 1975 yılında toplam yeşil alan miktarı 1705 Ha, 1980 yılında 1788 Ha, 1985 yılında 2568 Ha, 1990 yılında 2928 Ha, 1995 yılında 3614 Ha iken 2004 yılında 5451 Ha olmuştur. Nüfus 1975 yılında 2534193 kişiden 2004 yılında 10041831 kişiye çıkmıştır. 1975 yılında kişi başına düşen yeşil alan miktarı 6.8 m² iken 2004 yılında 5,5 m² ve 2007 yılında ise 6,3 m² olmuştur. Bu değerler de 32 yıllık süre içerisinde İstanbul ilinde kişi başına düşen yeşil alan oranının azaldığını göstermektedir.

4. Bulgular

Kentleşme, göç ve endüstrileşme kent olgusunun değişmesine ve kentlerde nüfusun hızla artmasına ve hızlı nüfus artışı da çok sayıda sosyo-ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Artan nüfusun yerleşim ihtiyaçlarının karşılanması için her geçen gün toplumsal kullanıma açık doğal alanlar, kent çevresindeki ormanlar tahrip edilmekte, böylece kentlinin endüstrileşme, kentleşme, nüfus artışı ile daha çok artan rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılayacağı alanlar azalmaktadır. İstanbul ili ve Bakırköy ilçesi buna en iyi örneklerden biridir. Bakırköy ilçesinin 1975 yılında nüfusu 200942 ve toplam aktif yeşil alan miktarı 825380 m² iken 2007 yılında nüfusu 214821 kişiye ve aktif yeşil alan miktarında 1818045 m²’ye yükselmiştir (Tablo 2).

Açık ve yeşil alanların korunması, geliştirilip büyütülmesi yoluyla kendisi ve çevresiyle uyumlu, çevre, yeşil bilinciyle donatılmış ve sorumluluk bilinci ve dayanışmaya sahip bireylerden oluşan, güzel ve sağlıklı bir çevrenin düzenli, planlı ve denetlenebilen bir kent yaşamının oluşturulması amacıyla Bakırköy ilçesinin, üç farklı mahallesinde bireyin çevreyle ilişkisini, yeşil alanla ilişkisini ortaya koymak için anket çalışması yapılmıştır. Eski ve planlı bir yerleşme alanı olarak Bakırköy merkezde Zuhuratbaba mahallesi, bir gecekondulu alanı olarak Bakırköy’ün doğu yönünde bulunan Osmaniye mahallesi, yeni bir yerleşim alanı olarak, insan ile doğa uyumunu dikkate alan planlı ve çağdaş bir kent yaşamına cevap veren Ataköy 7-8. kısım ele alınmıştır. Anket daha önce de sözedildiği gibi üç bölümden oluşmakta ve birinci bölümde bireyi tanıtmaya, ikinci bölümde bu bireylerin çevreyle olan ilişkisini anlamaya, üçüncü bölümde ise bu bireylerin yeşil alanla ilişkisini ölçmeye yönelik sorular sorulmuş; tablo 4 ve 5 oluşturulmuştur.

Birinci bölümdeki sorulara alınan cevaplardan her üç mahallede de doğum yerleri bölgelere ayrılarak değerlendirilmiştir. Genç nüfusun büyük çoğunluğu oluşturması nedeniyle doğum yerleri bakımından her üç mahallede de Marmara bölgesi ilk sırayı almaktadır. Zuhuratbaba ve Osmaniye mahallesinde Karadeniz Bölgesi ikinci sırayı alırken Ataköy 7-8. kısımda İç Anadolu Bölgesi ikinci sırayı almaktadır. Her üç mahallede de yurtdışı doğumlu olanlara rastlanılmıştır. Bu durum Bakırköy’ün hızla gelişen sanayi ve kentleşme süreci içinde hem uzun mesafeli, hemde kısa mesafeli göç almakta olduğunu, son olarak da Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin önemli bir bölümünü barındırmakta olduğunu göstermektedir.

Tablo 4’e bakıldığı zaman Ataköy 7-8. kısım ve Zuhuratbaba mahallesinde eğitim düzeyi yüksek, Osmaniye mahallesinde eğitim düzeyi düşüktür. Meslek açısından değerlendirme yapıldığında her üç mahallede de çalışmayan nüfusun (Ev kadınlarının) çalışan nüfustan daha fazla olduğu görülmektedir. Zuhuratbaba ve Ataköy 7-8. kısımda en gelişmiş iş kolu ticaret iken Osmaniye mahallesinde gecekondulu tipindeki evlerde seyyar satıcılık, pazarcılık, temizlik işçiliği, kapıcılık, hademelik, kağıt toplayıcılığı, su dağıtıcılığı ve inşaat işçiliği en gelişmiş iş kolu olarak görülmektedir.

Bireyin çevreyle ilişkisini gösteren tablo 4’e bakıldığı zaman her üç mahallede de oturdukları evin kendilerine ait olduğunu söyleyenlerin nüfusun yarısından fazlasını oluşturduğu görülmektedir. Osmaniye mahallesine göç eden nüfusun çevredeki düzensiz yerleşmesi, her türlü insanca yaşama koşulundan uzak, altyapısız kent parçaları yaratmıştır. Osmaniye mahallesinde gecekondularda oturanların tümünün anket sonucunda tesbit edildiği gibi kiracı olması gecekonduların başlangıçta masum bir barınma çözümü gibi görünüp zaman içinde spekülasyon aracı olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Tablo 4. Bireyin Çevreyle İlişkinin Değerlendirilmesi

	Yaş Durumu				Eğitim Durumu				Çalışma Durumu				Ev Durumu		Oturdıkları Semtten Memnun Olma Durumu	
	(0-14) Yaş Grubu	(15-29) Yaş Grubu	(29-43) Yaş Grubu	(43-57) Yaş Grubu	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Serbest	Özel Sektör	İşsiz	Emekli	Kendi Evi	Kira	Memnun	Memnun Değil
Zuhuratbaba	16%	12%	7%	65%	12%	20%	45%	23%	35%	17%	10%	38%	85%	15%	93%	7%
Osmaniye	14%	18%	13%	55%	58%	20%	18%	4%	10%	12%	18%	60%	55%	45%	47%	53%
Ataköy 7-8. Kısım	14%	9%	66%	11%	5%	10%	35%	50%	34%	35%	3%	28%	75%	25%	100%	-

Tablo 5. Bireyin Yeşil Alanla Olan İlişkinin Değerlendirilmesi

	Çevrenizde Çocuk Bahçesi Var mı?		Çevrenizde Spor Alanı Var mı?		Çevrenizde Park Var mı?		Yeşil Alan Nedir?				İstanbul'da ki Parkları Kullanıyormusunuz?		İstanbul'da En Çok Gittiğiniz Parklar?			
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Tarla	Orman	Park	Ağaç	Evet	Hayır	Yıldız Parkı	Gülhane Parkı	Emirgan Parkı	Belgrad Ormanı
Zuhuratbaba	90%	10%	52%	48%	95%	5%	37%	3%	50%	10%	70%	30%	62%	10%	15%	13%
Osmaniye	30%	70%	11%	89%	15%	85%	55%	15%	20%	10%	59%	41%	20%	53%	5%	22%
Ataköy 7-8. Kısım	95%	5%	89%	11%	99%	1%	3%	25%	60%	12%	68%	32%	45%	5%	45%	5%

Bir Toplu Konut bölgesi olan Ataköy 7-8. kısımda oturdıkları semtten memnun olduklarını söyleyenlerin % 100 oranını oluşturması 7-8. kısmın altyapı sorununun olmamasından, sosyal ağırlıklı hizmetlerin çok olmasından kaynaklanmaktadır. Ataköy 7-8. kısım diğer iki mahalle ile karşılaştırıldığında sorunsuz bir mahalle olarak görülmektedir. Oturdıkları semtten memnun olma oranının Osmaniye mahallesinde düşük olması Osmaniye mahallesinin yol, su, kanalizasyon, yeşil alan, park ve oyun yerleri, otopark, eğlence ve dinlenme alanlarından, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yürütüldüğü kurumlardan büyük oranda yoksun olmasından kaynaklanmaktadır. Zuhuratbaba ve Osmaniye mahallesinde oturanların tamamına yakını çöp ve pislik sorununun çözülmediği, dinlenme, eğlenme ve yürüyüş alanlarının, çocuklar için oyun yerlerinin olmadığı konusuna değinmişlerdir. Osmaniye mahallesinde % 23 oranı oturdıkları evin daha önceki yıllarda bahçesi olan bir ev olduğunu şimdi ise apartman dairesinde oturdıklarını, bahçelerinin ortadan kalktığını, apartman yaşantısından memnun olmadıklarını, komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını eskisi gibi olmadığını söylemişlerdir. Yeterli, güzel bir iç mekana sahip olduklarını, ama yalnızca iç mekana sahip olmanın kendilerini mutlu etmediklerini, sürekli dış mekana örneğin bir bahçeye ihtiyaç duydıklarını söylemişlerdir.

Zuhuratbaba mahallesi ve Osmaniye mahallesinde düzenlenmiş ve donatılmış yeşil alanların azlığı nedeniyle, her iki mahallede de anket yapılan ailelerde nüfusun yarısına yakını yeni yeşil alanların, parkların, bahçelerin, otoparkların yapılmasını istediklerini söylemişlerdir. Osmaniye mahallesinde oturanların % 53'ü oturduğu yerden memnun olmadığını ve oturduğu semti değiştirmek istediğini belirtmiştir. Zuhuratbaba mahallesinde oturanlar ise genelde Bakırköy semtinden memnundurlar. Oturdıkları mahallenin bazı noksanlıkları olsada, Bakırköy planlı ve çağdaş bir kent yaşamına cevap vermektedir.

Tablo 5'deki oranlar Osmaniye mahallesi ve Zuhuratbaba mahallesinde spor alanlarının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Mevcut olan spor alanlarının da drenajı yapılmamış ve herhangi bir yeşil alanla bütünleşmemiştir. Zuhuratbaba mahallesinde oyun-antreman alanını kullanan çocukların sayısı kullanmayanlardan daha düşüktür. Çünkü Zuhuratbaba mahallesinde oyun antreman alanı yetersiz, çocuk sayısı azdır. Aynı zamanda da çocukların oyun oynamak için, hem alçak katlı konutların hem de apartmanların bulunduğu çevrede, sokaklarda,

park yerlerinde veya konut girişlerinin önlerinde oynamayı onlar için özel planlanmış ve düzenlenmiş alanlarda oynamaya tercih etmeleride rol oynamaktadır. Osmaniye mahallesinde oyun-antreman alanlarını kullanan çocukların sayısı kullanmayanlardan oldukça düşüktür. Bunun nedenlerinden biri Osmaniye mahallesinde yeterli sayıda ve kapasitede oyun-antreman alanının olmamasıdır. Diğer bir neden de oyun çağında olan çocukların oyun oynamak yerine çalışmak zorunda kalmış olmalarıdır.

Bireyin yeşil alanla olan ilişkisini değerlendiren tablo 5'e bakıldığı zaman: Yeşil alan denildiği zaman ne anlıyorsunuz sorusuna tarla cevabının Zuhuratbaba mahallesinde %37 oranı ile verildiği görülmektedir. Bu cevabı verenlerin yaş ortalaması 43 ve yukarıdır. Bu cevabın verilmesinde etkin olan sebeplerden birisi Bakırköy'ün 1950 yılından önceki görünümünün bir tarla niteliği taşımış olması ve yaşlı kesimin geçmişe olan özlemi ve eski Bakırköy'ü arayıp da bulamaması; diğer bir neden ise kırsal kesimde tarla içinden çıkıp gelmiş grubun şehirde aynı tarlayı bulmak istemesi, aynı yaşantıyı sürdürmek istemesidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Kentin farklı sosyo- ekonomik ve kültürel özelliklere sahip bölgelerinde yaşayanlar bütün bu özelliklerine göre yeşil ve açık alan ihtiyacı ve kullanımında farklılıklar göstermektedirler.

Kişilerin eğitim durumu, yaş grupları, meslekleri ve yaşadıkları çevrenin fiziksel yapısı ile yeşil alan kullanımı arasındaki ilişkinin irdelenmesi için X^2 anlamlılık sınaması yapılmıştır. X^2 Testi sonucuna göre; $p=0.000<0.000$ olduğundan kişilerin eğitim durumu, yaş grupları, meslekleri ve yaşadıkları çevrenin fiziksel yapısı ile yeşil alan kullanımı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bir gecekondu bölgesi olarak seçilen Osmaniye mahallesinde ankete cevap verenlerin % 58'ini ilkökul mezunları oluşturmaktadır. % 53 gibi yüksek bir oran Gülhane Parkını kullanmaktadır. Parka gidiş sebepleri piknik yapmak ve gezmektir. Parktaki diğer aktiviteler onları pek ilgilendirmemektedir. Bir Toplu Konut Bölgesi olarak seçilen Ataköy 7- 8. kısımda ankete cevap verenlerin % 35'i lise ve % 50'si üniversite mezunudur. % 45 gibi yüksek bir oran Yıldız Parkı ve Emirgan Parkını kullanmaktadır. Parka gidiş sebepleri % 49 oranında dinlenmek % 29 oranında da hava almaktır.

Eski ve planlı bir yerleşim alanı olarak seçilen Zuhuratbaba mahallesinde ankete cevap verenlerin % 45'i lise ve % 23'ü üniversite mezunudur. % 62 gibi yüksek bir oranı Yıldız Parkını kullanmaktadır. Parka gidiş sebepleri % 49 oranında hava almak % 28 oranında dinlenmektir. Bu oranlardan da anlaşıldığı gibi hava alma, doğa özlemi, yeşilden estetiksel bir haz alma amacıyla parka gidenler Zuhuratbaba mahallesi ve Ataköy 7-8.kısımda en yüksek düzeydedir. Her iki mahallede de eğitim düzeyinin yüksek olması nedeniyle bireyler gittikleri parklardan gezmek, piknik yapmak dışında başka faydalar beklemektedirler; hava almak, doğa özlemi, dinlenmek gibi. Ayrıca Zuhuratbaba ve Ataköy 7-8.kısım gibi yerleşimler kendine yeterli olmasını sağlayan, sosyal yaşama cevap veren her türlü boş zaman değerlendirme faaliyetleri için sosyal tesisler, otopark alanları, spor alanları vb. ile donatılmışlardır.

Osmaniye mahallesinde ise bireyler pazar ve tatil günlerinde yeşil alanlara gidip, orada dinlenme ve piknik yapmayı, yeşilden yararlanma ve onu koruma olarak anlamaktadırlar. Yeşilden estetiksel bir haz duyma, doğal bir varlık olarak kendilerini yeşil alanların uzantısı olarak görme duygusuna ve algılama yeteneklerine sahip değillerdir. Eğitim durumunun bir sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik durumun (gelir düzeyinin) yüksek veya düşük olmasının yeşil alan kullanımıyla ilişkisi anket yapılan üç mahallede şöyle değerlendirilmiştir:

Eğitim düzeyi yüksek olan kişiler kendilerine daha fazla gelir getiren, kalıcı mesleklere sahiptirler. Osmaniye mahallesinde marjinal sektör %15 oranı ile çalışan grup içerisinde ilk sırayı almaktadır. Bu mahallede oturanların eğitim düzeyi düşük olduğu için kalıcı bir mesleğe sahip olamamakta işportacılık, hizmetçilik, kağıt toplayıcılığı gibi sürekli olmayan işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum bireyin yeşil alan kullanımını olumsuz etkilemektedir. Kalıcı bir mesleğe sahip olamayan bu kişiler ailelerinin geçimini sağlamak için hafta sonlarında, geceleride çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Çok istedikleri halde hafta sonları bile olsa parklara gidememektedirler. Oysaki Ataköy 7-8. kısımda ve Zuhuratbaba mahallesinde oturanların eğitim düzeyinin yüksek olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan gelir düzeyinin yüksekliği bireyin yeşil alan kullanımını olumlu yönde etkilemektedir. Bireyin çalışma saatleri, günleri ve aylık geliri belli olduğu için hafta sonlarını ya da diğer tatil günlerini isteği doğrultusunda parklara giderek, yeşil alanlardan yararlanarak değerlendirmektedir.

Yapılan anket sonucunda kişilerin meslekleri ile yeşil alan kullanımı arasında şöyle bir bağıntı ortaya çıkmıştır. Zuhuratbaba mahallesinde ankete cevap verenler arasında en yüksek oran % 38 ile evkadınlarına aittir. Bunu %17 ile özel sektör izlemektedir. Osmaniye mahallesinde en yüksek oran % 60 ile evkadınlarına aittir. Bunu %15 ile marjinal sektör izlemektedir. Ataköy 7-8. kısımda ise en yüksek oran % 28 ile evkadınlarına aittir. Bunu % 35 ile özel sektör izlemektedir.

Her üç mahallede de ev kadınları ilk sırayı almaktadır. Ev kadınları çalışan kadınlara ve erkeklere nazaran daha fazla zamana sahip oldukları için, parkları daha sık kullanmaktadır. Zuhuratbaba mahallesi ve Ataköy 7-8. kısımda özel sektörde çalışanların yüksek oranda olması gelir düzeylerinin yüksek olması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu iki mahallede de oturanların gelir düzeyi yüksek olduğu için Zuhuratbaba mahallesinde % 42 oranı Ataköy 7- 8. kısımda da % 40 oranı özel araçları tercih etmektedirler. Bu nedenle yeşil alanlara giderken daha az zaman yeşil alanlarda kalırken daha fazla zaman harcamaktadırlar.

Osmaniye mahallesinde oturanların gelir düzeyi düşük olduğu için parklara giderken % 72 oranı otobüs, tramvay, tren, metrobüs ve minibüs tercih etmektedir. İki-üç saatleri yolda geçtiği için çok isteselerde parkta yarım gün veya daha uzun süre kalamamaktadırlar.

Her üç mahallede de yaş grupları ile yeşil alan kullanımı arasındaki ilişki şöyle açıklanmaktadır: Zuhuratbaba mahallesinde % 65 oranında (43-57) yaş grubunda olanlar ankete cevap vermiştir. Osmaniye mahallesinde % 55 oranında (43-57)) yaş grubunda olanlar ankete cevap verirken Ataköy 7-8. kısımda %66 oranında (29-43) yaş grubunda olanlar ankete cevap vermiştir. Bu oranlar her üç mahallede de ankete cevap verenlerin orta yaş grubunda olduğunu göstermektedir. Orta yaş grubu daha çok dinlenmek, hava almak ve doğa özlemi amacıyla parklarını kullanmaktadırlar. Bu yaş grubunda olanlar belli bir yerde çalışmakta sadece hafta sonları boş kalmaktadırlar. Her üç mahallede de parklara ne sıklıkla gidiyorsunuz sorusuna hafta sonu cevabı verilmiştir. Yeşil alanlara gezmek, koşmak, spor yapmak amacıyla gitmek isteyenlerin oranı her üç mahallede de oldukça düşüktür. Bunun sebebi de ankete cevap verenlerin çocuk ve genç değil orta yaş grubunda olmasından kaynaklanmaktadır.

Yaşadıkları çevrenin fiziksel yapısıyla yeşil alan kullanımının ilişkisi üç mahallede de şöyle ortaya çıkmıştır: Ataköy 7-8. kısmın çevresinde yeterli sayıda ve alanda yeşil alan bulunduğu için diğer kısımlardaki ve Bakırköy'deki mahalle parklarına gitme ihtiyacı duyulmamaktadır. Bir Emirgan Parkı, bir Maçka Parkı, bir Yıldız Parkı eğer parka gidilecekse tercih edilmektedir. Çünkü bu parklar kendi çevrelerindeki yeşil alanlardan çok daha farklı donatılara sahiptir.

Osmaniye mahallesinde ise yeterli sayıda ve alanda yeşil alan bulunmadığı için mahalle sakinleri evlerinin yakınında bulunan ağaç diplerini oturma mekanı olarak seçme durumuna gelmişlerdir. Zuhuratbaba mahallesi ise yeşil alanların hem sayısı hemde alanı bakımından iki mahalle arasında kalmaktadır. Mahallede oturanlar çevrelerindeki parkları kullanmakta fakat bu parklar hem sayısal hemde alansal olarak yetersiz kalmaktadır. Bu durumda onların uzaktaki parklara yönelmelerine neden olmaktadır.

Ulaşım sorunu ile yeşil alan kullanımı arasındaki ilişki şu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Parklarda kalış süresinde ulaşım kolaylığı ve yakınlık büyük önem taşımaktadır. Osmaniye mahallesinde oturanların parklara gidememe sebeplerinden birisi ulaşım sorunu ve parasızlıktır. Gülhane parkı konum itibarıyla kent merkezinde yer alması ve Bakırköy'den tek vasıta ile gidilebilmesi nedeniyle Osmaniye mahallesinde tercih edilmektedir. Osmaniye mahallesinde oturup ulaşım sorunu ve parasızlık nedeniyle uzaktaki parklara gidemediklerini söyleyenler yürüme mesafesi içinde kalan İncirli Parkına, Bakırköy Sahiline ve parklarına hergün olmasada bile hafta sonları gitmektedirler. Bu parkların yakın olması nedeniyle parklarda kalış süreleri uzun olmaktadır. Osmaniye mahallesinde bireylerin yeşile olan duyarsızlıkları parklara gitmeme sebeplerinden biridir. Çarpık ve düzensiz kentleşmenin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal baskıdan dolayı da yeşile duyarsız ve çevre bilincine sahip olmayan kişilerde "parka gidip üç-dört saatimi ve paramı orda harcayacağıma, temizliğe gider çocuklarıma ekmek parasını kazanırım" cevabını vermişlerdir. "Geldiğim köyde bolca olan yeşilin bana ne faydası olduki burdaki yeşilinde olsun" denilmiştir. Onlar için önemli olan, başını sokacak bir ev, çalışabileceği bir işyeri ve geçimini sağlamasını olanaklı kılabilceği bir ücret olmaktadır. Bunlar olmaksızın havanın ve suyun temiz ve toprakların yeşil olmasının onlar için hiçbir anlamı bulunmamaktadır.

Bu kesimler, sözkonusu gereksinimlerini kısmen gidermeye başladıktan sonra, temiz hava ve suyun özellikle yeşil alanlara olan gereksinimin, onların yaşantılarındaki yerini anlamaları sözkonusu olabilecektir. Zuhuratbaba mahallesi ve Ataköy 7 – 8. kısımda ise parklara gidememe nedenlerinin başında zaman yetersizliği gelmektedir.

Anket değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan ortak özellikler her üç mahallede de oturanların parklara sık sık gittikleri ve koşullar imkan verse daha sık aralıklarla gitme isteği içinde olduklarıdır. Kentlerin düzensiz bir biçimde gelişmesinin önlenmesi için, programlar, planlamalar ve projeler, insan ve çevre ilişkisinin dengeli, canlı ve sağlıklı bir biçime sokulması şeklinde oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.

Bu sağlandığı zaman, sadece havanın kirlenmesi, suyun zehirlenmesi ve yeşil alanların yok edilmesi önleneyeği gibi aynı zamanda, insanın çevreye olan duyarlılığı, yeşile olan yatkınlığı ve dolayısıyla estetik bilincide geliştirilmiş olunacaktır. Planlı, düzenli ve estetiksel bir biçime sokulmuş kentlerde, insanlar sadece daha iyi, sağlıklı ve mutlu yaşama olanağını bulmayacaklar, fakat aynı zamanda, çalışma saatleri dışında kalan boş zamanlarını da, kendilerini ve çevrelerini geliştirecek şekilde kullanma olanağı bulacaklardır.

Planlı ve programlı inşa edilmiş yerleşim bölgelerinde, çocuklar, oyun oynamanın yanısıra, gezip koşmalarını da olanaklı kılacak, geniş ve büyük bahçelere, parkalara ve oyun sahalarına sahip olacaklardır. Yaşlılar, dinlenme ve temiz hava, bol ışığa olan gereksinimlerini giderebilecekleri yeşil alanlara kavuşacaklardır. Artık oyun, spor ve eğlence yerleri, aynı zamanda çevre ve yeşil bilincinin gelişip güçlendiği, estetik olarak güzele ve uyumlu alanlara dönüşecektir. Bu çerçevede ulaşım sistemi, hem her türlü üretim, ticaret ve toplumsal hizmetlerin yerine getirilmesine göre düzenlenmiş olacak, hemde, oyun, gezinti, spor faaliyetleri için gerekli olan ulaşım kolaylıklarını içerecektir.

Kentleşme sorunu çerçevesinde, insan ile doğa arasındaki ilişkinin niteliği belirlenirken, yakın ve uzak çevre gibi, iç ve dış çevrenin birliği temel alınmalıdır. İnsanlar, bir iç mekana sahip olma arzusu kadar, bu iç mekanla uyumlu olan bir dış mekana da gereksinim duymalıdır. Çünkü, insanın bireysel ve toplumsal yaşamı, içeriği, etkisi ve sınırları daraltılmış olan bir iç mekan içinde bitip tükenecek kadar anlamsız ve yetersiz değildir. Kent boşluklarında ortaya çıkan büyük ve yüksek gökdelenler, betonarme binalar, kitle-boşluk dengesini bozar. Ortaya çıkan, giderek tüm kenti çeviren gecekondulaşma, iç mekanı daralttığı gibi, dışsal mekanı, yani uzak mekanı da yok eder. Başka birdeyişle, kentin doğal uzantısı olan açık ve yeşil alanları yok ederek, kenti soluksuz, havasız, susuz ve ışısız bırakmış olur. Bu nedenle iç ve dış mekanların birbirilerini tamamlamaları, ya da yakın ve uzak çevrenin birbirilerini tamamlayabilmesi için, sadece yeşil alanların korunup, geliştirilip büyütülmesi yetmez. Aynı zamanda, iç mekandan dış mekana, yakın çevreden uzak çevreye doğru uzanımın sağlam, verimli ve yararlı kılınabilecek bir ulaşım ve haberleşme sisteminde oluşturulması gerekir. Bunun yanısıra, dışsal ve uzak mekanı ve çevrede yaşayan insanların her türlü gereksinimlerini, sorunlarını da dikkate alması gerekir [4].

Plansız ve düzensiz bir biçimde, kentin, herhangi bir yerine gelişmiş güzel yerleştirilmiş, serpiştirilmiş küçük parkların, bahçelerin, oyun alanlarının ve yeşil alanların insan ile doğa arasındaki sağlıklı, canlı ve doğal uyumu olanaklı kılacağı söylenemez. Bu tür bir yerleşim modeli içinde ne yeterli düzeyde ışığa, havaya ve suya ne de dinlenme, gezme ve oyun oynama için gerekli olan yeşil alanlara sahip olunabilir [4].

Sağlıklı, üretici, etkin, yararlı insan tiplerinin oluşturulması için yeterli sayıda yeşil alanın bulunması gerekmektedir. Kent içinde bu tür alanlar oluşturulmadığı zaman, kentin dışından yararlanmaya çalışılır. Bunun içinde, kent planlaması yapılırken, sade kent içi yeşil alanların değil, aynı zamanda kentin doğal uzantısı olan yakın ve uzak çevrede var olan yeşil alanların korunması geliştirilmesi ve büyütülmeside dikkate alınmalıdır [4].

Planlaması yapılan alanın uygun bir alt-yapıya, su, kanalizasyon, elektrik ve havagazı sistemine sahip olması gerekir. Bu altyapı sistemi, en azından 100 yada 200 yıl dayanacak biçimde yapılırsa, var olan yeşil alanların kazılma ve yeniden düzenlenmeden bırakılması sonucunda yok edilmeside önlenmiş olunur.

Sonuç olarak Bakırköy İlçesi örneğinde ortaya çıkan yeşil alanların, nicelik, donatım, nitelik ve kullanım yönünden kaynaklanan sorunları iki şekilde çözümlenebilir: Bunların birincisi teknik, planlama ve organizasyon eksiklikleri tamamlanarak, kısa vadede, ikincisi ise yasal ve örgütlenme konularını içine alan uzun vadedeki çözüm önerileridir.

Konutların yapımında, Peyzaj Mimarisi'nin ölçüleri çerçevesinde geniş bahçeler için alanlar bırakılmalıdır. Bahçenin bitkiyle kaplı olması, konutları estetik açıdan bir güzellik nesnesi haline sokacağı gibi, ev içinde yaşayanlar içinde gerekli oksijenin üretilmesi sayesinde, evin çevresindeki havanın temiz tutulmasını sağlayacaktır. Kentin çevresinin yeşil alanlarla çevrilmesi, kentin gereksinimi olan suların karşılanması için, düzenli yağışların yağmasını sağlayarak, verimli toprakların erozyon vasıtasıyla yok olup gitmesini önleyecek, ayrıca, kentin kirlenen havasını sık sık yenileyecek geniş bir oksijen deposunun oluşmasını olanaklı kılacaktır.

İnsanların yeni kent yaşamına uyarlanabilmesi için, çevre ve yeşil bilincinin yükseltilmesini amaçlayan, çevreye ve yeşile ait sorumluluk duygusunu geliştiren, yeni bir eğitim sisteminin oluşturulması gerekir.

Donatı çeşitliliği ile farklı yaş gruplarına hitap edebilecek şekilde planlama yapılmalıdır. Anket değerlendirmesi sonucunda görüldüğü gibi Osmaniye mahallesinde oturanların büyük çoğunluğu piknik yapmak için parklara gittiklerini söylemişlerdir. Eğitim düzeyi çok düşük olan ve maddi imkanları sınırlı olan bu insanların sadece klasik kullanımlarına cevap verecek şekilde planlama yapmak doğru değildir. Bu insanlar parklara gittikleri zaman değişik aktiviteler bulmalıdır. Eğer amaçları piknik yapmak ise çim alanın ortasına tüpünü koyup, radyosunu açıp, köftelerini pişirip piknik yapacaklardır. Yasaklar koymakla onların böyle davranmasına engel olunamaz. Ancak bu insanlar parka geldikleri zaman hem piknik yapabilecekleri mekanları hemde diğer aktivitelerin bulunduğu alanları bulurlarsa zamanla her iki kullanıma da cevap vereceklerdir. Bu yüzden kullanıcının klasik rekreasyonel kullanımlarına ek olarak eğitici kullanımlar oluşturulmalıdır.

Düzensiz ve çarpık kentleşmeye kaynaklık eden, düzensiz, hızlı ve gelişigüzel biçimlenen ekonomik kalkınmanın yerine, insan ve çevre dayanışmasını temel alan, lüks ve yapay tüketimi körüklemeyen, temel ve zorunlu gereksinimlerin giderilmesini amaçlayan, dengeli, denetlenen, yeni bir ekonomik kalkınma modelinin geliştirilmesi gerekir.

Son olarak da kullanımın daha etkin olabilmesi amacıyla yeşil alanların, kentin çevresindeki büyük yeşil alanlardan, yerleşim içinde günlük kullanılabilir yeşil alanlara kadar belli bir hiyerarji içinde ve ulaşım olanakları sağlanarak planlanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- [1] İ. Tekeli, "Kent Planlaması Konuşmaları, *TMMOB Chamber of Architects Publication*, Ankara (1991).
- [2] T. Yılmaz, A. Uslu, "Bakırköy İlçemizi Tanıyalım", *Çiftay Matbaacılık*, İstanbul (1985).
- [3] L. Berköz, "Türkiye'de Metropolitenleşme Sürecinde Kentsel İlişkiler Konusunda Bir Araştırma: İstanbul Metropoliten Kent Örneği", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (1991).
- [4] Y. Aksoy, "İstanbul'da Yeşil Alanlar ve Yeşil Alan kullanımı Üzerine Bir Araştırma Zuhuratbaba, Osmaniye Ve Ataköy 7-8.kısım Örneği", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (1994).
- [5] R. Keleş, "Planlı Donemin Plansız Kentleşmesi 30 yılın Bilancosu 1960-1990, Türkiye'de Sehirçiliğin Gelişmesinde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi", *15. Dünya Şehirçilik Günü*, İzmir (1991).
- [6] H. Tabanlıoğlu, "Çarpık Kentleşme Sorunları, Nedenler, Çıkış Yolları", *İstanbul Haliç Rotary Klubü*, İstanbul (1990 – 1991).
- [7] E. Taner, "Büyük İstanbul Kentinin ve Çevresinin Aktüel Arazi Kullanma Durumu ve Öneriler", *Büyük İstanbul'un Yeşil Alan Sorunları Ulusal Sempozyumu*, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul, (1978).
- [8] R. Keleş, "İnsan Çevre Toplum", İmge Kitapevi Yayınları, (1992).
- [9] M. Kılınç, "Arazi Kullanma Çeşitleri ve Esasları", *Büyük İstanbul'un Yeşil Alan Sorunları Ulusal Sempozyumu*, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul, (1978).
- [10] G. Koptagel, "Yeşil Alan Gereksinimi ve Düzensiz Kentleşmenin Yarattığı Ruhsal Sorunlar", *Büyük İstanbul'un Yeşil Alan Sorunları Ulusal Sempozyumu*, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul, (1978).
- [11] Y. Aksoy, "İstanbul Kenti Yeşil Alan Durumunun İrdelenmesi", *Basılmamış Doktora Tezi*, İ.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (2001).
- [12] Y. Aksoy, B. Aygün., A.Ç. Turan., L. Ören, "Zeytinburnu İlçesinde Risk ve Afet Yönetimi Kapsamında Mevcut ve Öneri Yeşil Alanların Deprem Öncesi ve Sonrası Değerlendirilmesi Risk Yönetim Çerçevesinde Yeşil Koridor Dönüşüm Projesi", *Yürütücü: İBB/Y ve KD-İŞAT MÜDÜRLÜĞÜ, Yüklenici: BİMTAŞ A.Ş, Alt Yüklenici (Proje Yüklenici): Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, (2005).*